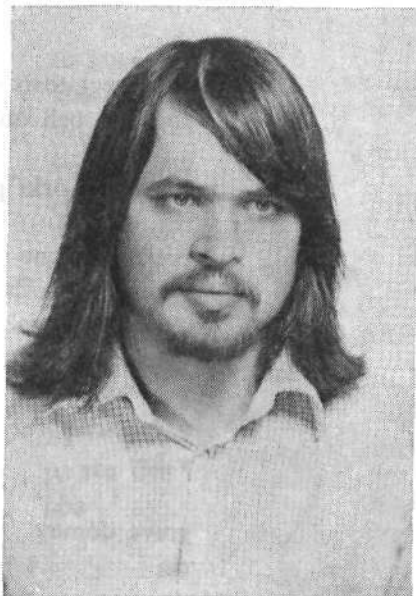

ljubezen odteče kot vino po koži; zbledimo kot črnina noči v postelji jutra in vse, kar ostane, so te zlatocvetoče krste, v katerih bomo kot balzamirani svečeniki ostali še dlje od konca. V besedah ni smrti! Je samo ljubezen. Zato je vsaka pesem pesem ljubezni, vsaka ljubezen je pesem in pesem ljubezen. In če rečem Agalis, Beatrice, Julija, Mia, rečem ljubezen, rečem pesem.

Pesem dekliške lepote, kličem te, pesem, da te pôjem, da te pišem, da v tebi živim skoz nemost smrti.

Ivo Svetina

Mir

Jaša
Zlobec

PESEM ZA VOJKA

tiho naj se odprejo vrata
previdno
le za las
naj se odškrnejo

skozi ozko režo
naj se poleže prah
spolzi spomin
da se sončeve puščice
razlomijo ob zastrtih žaluzijah
da strah sivih čapelj
obleti pusto hišo

stara soba rdečih triciklov
otročstva mladosti otroštva
naj se ne zbudi

samo pogled skozi režo vrat
spi fant spi naprej
nihče ne bo motil
tvojih sivih zajcev
nihče ne bo dahnil
v tvoja mrzla usta

spi za vekomaj
zaprli bomo vrata za tabo

UMIK

pada regratovo seme
pada na beli obraz

stiska me ozki pas

prek pokošene trave
v rezilo strnišča
v negibnost začudenja
v negibnost pogleda

v čer sredi razjede
valov

greva domov
sin

vrniva se v kocko najinih sten
da nama sol ne razje ust
žalost dlani
da bojo oči
spet lahko jokale

PREROKBA

tri besede
bojo rešile svet

tri sonca
ga bojo izvotlila

tri lune
mu bojo dale
svetlobo

nikjer ne bo
nobene sence
za utrujene noge
ljudi

MOČ krik ne reši sina
nič ga ne vzame

tu imaš sina
kos tvoje krame

saj se vdam
padem na kolena
sina vseeno ne dam
požvižgam se na bremena

sin si na rami
kdo moreš ga vzami

ha
tu sva dva
oba

NARAVNOST gre za popolno otroško povest
gre za resnico in laž
naj v žuborenje
govori naša vest

tako je
in konec je tak:

mrtev je vsak

in čisto zares
edino resnično
čarobni je kres

tu in tam
si čisto sam

PISANJE požirek
je tisoč kapelj
kosem za kosmom
je moč

grafitna poteza dejanje

meter za metrom
črka za črko
je prostor

prostor
mojim ljudem

za
zmagoslavje

SMER ponižno vas prosim
pojdite narazen
to milo kazni
v prihodnost nosim

na polovico vsak
na desno korak
in na levo

in črta bo vmes
moj pogled

in vaša bo sled
ped
za pedjo
olajšanje mojih oči

da končno vidim
svet kakršen je

Osnovni problem: ustvarjalna energija

Vprašanja, ki jih zastavlja uredništvo, čutim osebno kot dve razmeroma različni in med seboj ločeni celoti, ki se na neki drugi ravni sicer spet povežeta in prepletata, vendar pa bi bil poskus takšne analize in samoanalize mnogo preobširen in prezapleten — če bi ga sploh zmogel — za tako omejeno prostorsko in časovno razsežnost.

Ta dva osnovna problema sta po eni strani osebni odnos do lastnega pisanja, po drugi strani pa čutenje slovenskega kulturnega prostora, in sicer zopet na dveh ravneh: problemi pišočih mladih in pogoji za eksistenco literature nasploh v naši sredini.

Čeprav bojo besede, ki jih bom zapisal o svojem pisanju, popolnoma osebne, pa jih moram še bolj omejiti. To, o čemer bom govoril v prvem delu svojega teksta, velja samo in izključno za ustvarjanje poezije. Menim, da bo prav hitro jasno, kako so že pri prozi osnovne strukture pisanja povsem drugačne, da ne govorimo o drugih zvrsteh umetnosti.

Morda so mojemu odnosu do pisanja še najbližje nekatere ugotovitve, ki so do njih v svojem obsežnem teoretičnem in še posebej *empiričnem* raziskovanju prišli nadrealisti. Navezal bi se na njihovo pojmovanje avtomatične pisave. Vendar ne kot načina, kako pisati, ampak kot morda ustrezne razlage, kaj sprošča osnovne vzvode pisanja. Zame ni pesem ne izraz čustva ne posledica racionalnega procesa. Pesem nastane iz nekakšnega notranjega ravnotežja, ki ga je povsem nemogoče opisati, saj ga je komaj, komaj mogoče zaznati. Pesem je v meni že ustvarjena, moja edina zavestna naloga je, da jo skušam čimbolj zvesto prenesti na papir, ne da bi sproti razmišljal o verzih, ki jih pišem. Ko je konec notranje napetosti, je tudi konec pisanja. Šele takrat lahko začnem preverjati, kaj in kako je z nastalo pesmijo. Ali je uspela ali ne. Ali je moje fizično pisanje uspelo prenesti izraz notranjega ravnotežja, ali pa je ta »prebodnik« nekje odpovedal. S tem nikakor ne mislim, da je pesem rezultat podzvesti, povsem nekontroliran, ki je moji zavesti tuj in neprepoznaven. Nasprotno, ko je pesem končana, jo relativno lahko preverim, celo racionalno razložim in utemeljim. Prav tako v njej prepoznam določeno transformacijo svojih čustev, pa tudi intelektualni napor pri konstrukciji. Vendar, kot sem že poudaril, ta proces se dogaja nekje znotraj, in ni ga mogoče kontrolirati ali celo usmerjati. Zato svojih pesmi tudi praktično ne spreminjam, ker bi bilo to nasilno vdiranje na neko drugo raven.

Omenjeno notranje ravnotežje je seveda izjemno stanje, ki ga je nemogoče vnaprej predvideti in kakorkoli vplivati nanj. Čutim ga kot nekakšno osvoboditev, čeprav je naporno — prav zaradi svoje intenzivnosti: in tu je pisanje olajšanje, prevod te notranje elektrike navzven.

Vse to govorjenje je seveda skrajno nenatančno, saj je v bistvu samo nejasen odsev nekih trenutnih ali vsaj kratkotrajnih psiho-fizičnih sprememb, ki pa zanje ni nujno, da najdejo svoj odraz prav v pisanju pesmi. (V šestih letih, ko nisem napisal niti ene same pesmi, se je ta »energija« uresničevala na drugih, navidez poeziji povsem tujih področjih, vendar je šlo vseskozi za eno in isto stvar.)

V čem in zakaj je zdaj pomembna (zame, seveda) usoda mojih pesmi navzven? Pri ljudeh, ki so mi blizu, je komunikacija z mojimi pesmimi se-

veda precej intenzivna, saj z istimi ljudmi živim tudi v vsakdanjem življenju in so naši odnosi vsaj na trenutke prav tako intenzivni, da zanje preskok od odnosa do mene kot človeka do odnosa do mojih pesmi ni niti težaven niti zapleten. Povsem drugo vprašanje je predstavitev teh pesmi širši javnosti. Ker poznamo tako malo ljudi in ker s še toliko manj ljudmi vzpostavljamo pristne človeške stike, je seveda jasno, da si človek želi čim več ljudem priti blizu z eno svojih najintimnejših realizacij — s svojimi pesmimi. Čeprav se vse to lepo sliši, pa sem sam glede tega problema precejšen skeptik. Razlogov za to je več. Mislim, da največja težava ni v tem, ker bi bili mladi tako zapostavljeni, namenoma nerazumljeni in odrinjeni na rob (saj se nimajo kaj pritoževati ne glede objave v vseh štirih slovenskih revijah ne glede tiskanja knjig — sicer pa o tem pozneje), ampak v tem, že tolikokrat ponovljenem dejstvu, da ljudje vedno manj bero, še zlasti pa, da vedno s l a b š e bero. Oglejmo si to stvar nekoliko nadrobneje.

Očitek sodobnim pesnikom je, da ne spoštujejo žlahtnosti pesniške besede in da niso razumljivi (zelo poenostavljeno sicer, vendar iz teh dveh očitkov izhajajo tudi drugi). Ne bi se zdaj spuščal v podrobno zavračanje teh napadov, saj bi po tej logiki moral biti skrajno sumljiv tudi, denimo, Srečko Kosovel, pa Murn, da naprej ne naštevam. Struktura sodobne lirike je seveda drugačna od tiste, ki so jo pisali pred stoletjem. In ker je večina bralstva od malih nog navajena na prejšnjo strukturo (namenoma govorim poenostavljeno, da bi bilo jasneje poudarjeno, kaj hočem povedati), je prepričana, da razume tudi vsebino te strukture. Od tod tudi iluzija, da Prešerna vsi razumemo, Šalamuna pa tako rekoč nihče. Pri »tradicionalnih« pesnikih je nesposobnost približati se resničnosti pesmi mogoče prikriti z zadovoljstvom in uživanjem ob formalni strukturi. Pri sodobnih pesnikih postaja to vse težje. Zato je tu edina možnost, kako se resnično približati pesniku in ga podoživeti (kako banalno!, ampak najbrž edino ustrezno), v tem, da prestopiš mejo f i z i č n e g a branja (kar je pri, denimo, Prešernu, vsaj na videz zadostovalo) in vzpostaviš intimen odnos s pesmijo samo. To pa je precejšen napor, ki zahteva podobno mero intenzivnosti, kot za pisanje samo. Kot sem pravkar povedal, je bilo te intenzivnosti pri branju vedno izredno malo, samo da je to dejstvo šele dandanes prav zaradi spremenjene strukture prišlo na dan.

Ob tem je treba omeniti še nekaj vzrokov za popularnost določene poezije. To so predvsem igranje na čustva in intelekt bralcev. O tem, da se to povsem nepesniške, neumetniške kategorije, nam v zadostni meri priča zgodovina, ki je suvereno zavrgla največje pesniške veličine posameznih obdobj, ki so igrale na to karto. Podobna »prevara« je tudi v delu sodobnega »ludizma«, ki bralca privlači s svojo igro besed, s svojo — spet — formalno prikupnostjo.

Ta zahtevnost sodobne poezije (čeprav smo ugotovili, da »tradicionalna« poezija ni bila prav nič manj zahtevna) je pripeljala do tega, da dandanašnji ljudje vse manj bero. Tu ne gre samo za mlade pesnike, dovolj je, da si pogledamo vsakoletne knjižne razprodaje, pa bomo videli, da cela vrsta eminentnih in priznanih pesnikov srednje in starejše generacije, prav tako počiva na razprodajnih policah. Toda, ker ljudje ne berejo ne enih ne drugih, verjamejo, da so ti uveljavljeni pesniki »žlahtni mojstri pesniške besede«, »vredni nadaljevalci naše pesniške tradicije«. Enako, se pravi brez preverjanja prek branja, je izrečena anatema nad mlado pesniško generacijo.

Samo kot primer navedimo Šalamuna, ki je doslej izdal devet pesniških zbirk, med katerimi *Poker* ne predstavlja ne vrhunca ne bistva njegove poezije, pa ga slovenska javnost že deset let sodi in obsoja samo na osnovi te njegove prve zbirke.

Torej so mladi pesniki predvsem žrtev popolnega nezanimanja za literaturo zunaj najožjega kroga posameznikov, ki se s književnostjo tako rekoč profesionalno ukvarjajo. Kot že rečeno, niso pri tem starejše generacije prav nič na boljšem, samo da je tu resnica prikrita z njihovim uspešnim socialnim statusom in samo deloma z obliko njihovega ustvarjanja (o čemer sem ravnokar govoril). Vendar je nujno omeniti še en razlog, ki prav gotovo tudi prispeva k neodmehnosti mladih pesnikov (ta neodmehnost gre celo tako daleč, da za številne pesniške zbirke niti v literarnih revijah ni prostora za recenzije). Gre za majhno, včasih pa za sploh nikakršno komunikativnost, ki še toliko bolj otežuje tisk med ustvarjalcem in bralcem. Menim, da je glavni vzrok za to spet sprememba osnovne pesniške strukture. Prej, ko je bila taka ali drugačna forma za pesnika tako rekoč obveza, je bila pri ustvarjanju (rima, ritem, kitica) racionalna komponenta nujna, kar je seveda pripeljalo tudi do večje »razumljivosti«. Poleg tega pa je ta forma vse premnogokrat samo prikrivala popolno odsotnost prave resničnosti pesmi — pesmi tako rekoč sploh ni bilo — obstajala je samo njena forma, kar pa bralcev (v glavnem) žal, sploh ni motilo, in sicer iz razlogov, ki sem jih že navedel.

Seveda pa ta sprememba v poeziji, to »osvobojenje« v obliki nosi v sebi resno nevarnost. Svobodnejši in nevezani izraz lahko pesnika prav zaradi pomanjkanja discipliniranosti zlahka zapelje v nekomunikativnost. Pesem postane direkten, neprečiščen izraz nekega stanja, pri tem pa zgublja svoj osnovni pomen — sporočilo.

In zdaj še nekaj besed o vrednotenju poezije mladih (kar pa bržkone ne velja samo za mlade). O tradicionalnem zavračanju *en bloc* vsega mladega in predvsem novega, kar je ena tipičnih značilnosti slovenske kulture, sploh ni vredno zgubljati besed. Žal prav nič ne kaže, da bi se v zadnjem času ta frustracija kaj prida zmanjševala.

Bolj zanimiva se mi zdi problematičnost mladih samih, oziroma kulturnega kroga, ki stoji za njimi. Bolj zanimiva zato, ker se o tem manj piše, če pa se že, je to pisanje v veliki večini poniglavo in zlonamerno (prostaška namigovanja na klane, »straniščno« poezijo, nihilizem ipd.).

Najbolj neprijeten element pri mlajših generacijah je prav gotovo njihova biološka samozavest — ki je sicer, to je treba priznati, logična posledica obrambnega mehanizma — kajti tako gledanje vse prepogosto vodi k apriornemu in napadalnemu kriteriju kvalitete, ki s samo poezijo nima veliko skupnega. Ta agresivni samoobrambni položaj je še toliko bolj škodljiv, ker onemogoča preverjanje lastnega ustvarjanja. Logična in naravna zaostritev teh odnosov je potem poplava dvomljivih literarnih teorij, ki v skrajni konsekvenci niso nič drugega kot nekakšen vnaprejšeni alibi, umeten ščit za neko poezijo, ki pa tej poeziji prej škodi kot koristi. In da bo krog sklenjen, mora mlada generacija (ali njeni teoretiki) vsake toliko ustvariti »vodilnega pesnika generacije«. Žal so izkušnje pokazale, da je taka vloga silno nevhvaležna, saj so posamezniku vsiljeni atributi in razsežnosti, ki jih morda sploh nima, ali pa se šele razvijajo.

Ta nezdrava in neprijetna situacija, ko je večina mladih pesnikov hote ali ne hote pahnjena v areno, kjer so nujne apriorne odločitve, apriorno včlanjenje pod ta ali oni imenovalec, je po mojem ena najnevarnejših čeri za normalen in naraven razvoj mlade slovenske literarne generacije.

Naj končam. Iz doslej povedanega je jasno razvidno, da sem se name-noma izogibal konkretnim opredelitvam, kaj je načelno dobra in kaj slaba poezija. Prepričan sem namreč, da tako enosmernega odgovora ni mogoče najti. Verjamem, da je mogoče pisati sodobno — danes in tu — tako s sonetom kot z najbolj nevezano obliko. Resnična vprašanja so drugače in ni jih moč razreševati s teorijami, še posebej pa ne s takšnimi, ki bi hotele vnaprej predpisovati, kaj in kako naj se piše. Prav tako pesmi (ali proze itd.) ni mogoče ocenjevati na osnovi kakršnihkoli obrazcev. Naj se vrnem na začetek tega razmišljanja: edina resnična in avtentična potrditev pesmi je dejanski, osnovni stik med ustvarjalno energijo pesnika in bralca.

Jaša Zlobec

Krt v sedlu (II)

Andrej
Zigon

STARČKOM NA
VSAKODNEVNEM
SPREHODU

Se slinijo usta,
na žlahtno odpira črevo ...

Humano je umirati v dvoje, troje
pod istimi pogoji:

sobni temperaturi z nadihom gozdne praproti,
ob kamilicah,
manšetni četvorki.

Odmirajoča roža v sklepu ramen.